

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/729,Otwarcie-wystawy-Z-Archiwum-X-Departamentu-Warszawa-1-marca-2006-r.html>

12.03.2026, 05:52

Otwarcie wystawy „Z Archiwum X Departamentu” – Warszawa, 1 marca 2006 r.

09.03.2006

Dnia 1 marca 2006 w Muzeum Niepodległości w Warszawie odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Z Archiwum X Departamentu” poświęconej działalności X Departamentu MBP.

Uroczystość rozpoczęły dwa inauguracyjne wystąpienia: prezesa IPN – dr. hab. Janusza Kurtyki oraz prof. Jerzego Eislera – Dyrektora Oddziału Warszawskiego IPN.

Publiczność wysłuchała także referatu pracownika OBEP w Warszawie Roberta Spałka pt. „Departament X jako narzędzie poszukiwań wroga wewnętrznego” oraz prof. Jerzego Eislera na temat „Procesu Władysława Gomułki”. Zaprezentowano także film dokumentalny o procesach pokazowych z przełomu lat 40. i 50.

Bezpośredniego otwarcia wystawy dokonał Naczelnik OBEP IPN w Warszawie, współautor wystawy – dr Tomasz Łabuszewski. Przedstawił on zarówno zarys koncepcji jej scenariusza jak i najważniejsze ukazane na niej wątki.

Gośćmi honorowymi uroczystości byli: Marszałek Sejmu RP – Marek Jurek, Senator – Piotr Andrzejewski, były Rzecznik Interesu Publicznego – Sędzia Bogusław Nizieński oraz Prezes Stowarzyszenia Pisarzy Polskich – Janusz Krasiński.

Wystawa prezentuje historię powstania i działalności szczególnej pod wieloma względami jednostki organizacyjnej MBP. Utworzona w październiku 1948 r. (formalnie od lutego 1949 r.) – najpierw jako grupa specjalna, od marca 1950 r. – jako Biuro Specjalne, a od grudnia 1951 r. – jako departament, otrzymała zadanie „oczyszczenia” szeregów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z agentów, prowokatorów oraz członków zdefiniowanego niedawno tzw. odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego.

Realizując powyższe zadania, funkcjonariusze X Departamentu: Różański, Fejgin, Światło, Piasecki, Michalak, Dusza i inni, dopuścili się szczególnych, nawet jak na „zwyczaje” panujące w MBP, okrucieństw, zarówno w X Pawilonie w więzieniu na Rakowieckiej, jak i we własnym, pozostającym poza jakimikolwiek strukturami, tajnym więzieniu w Miedzeszynie (tzw. willa „Spacer”). Historia X Departamentu, to jednak nie tylko prosta historia katów i ich ofiar. Przez pryzmat spraw, jakimi się X Departament zajmował wystawa pokazuje zarówno „korzenie” zbrodniczej idei, z której on „wyrósł” – procesy moskiewskie lat 30., a następnie pokazowe „spektakle” na Węgrzech, w Czechosłowacji, Rumunii, Bułgarii – jak i pewne aspekty dziejów formacji komunistycznej w Polsce. Jej agenturalne powiązania w wywiadzie sowieckim (poprzez osoby Włodzimierza Lechowicza i Alfreda Jaroszewicza), problem demoralizacji i okrucieństw partyzantów GL-AL (poprzez sprawę Grzegorza Korczyńskiego), a także kwestię zwalczania podziemia niepodległościowego lat wojny (poprzez historię Bogusława Hryniewiczza). Ukazuje wreszcie instrumentalny stosunek władz partyjnych do zbrodni już popełnionych i właśnie popełnianych, dowolnie sankcjonowanych lub potępianych, w zależności od doraźnych celów politycznych.

Wystawę będzie można oglądać w Muzeum Niepodległości do końca czerwca 2006 r. Serdecznie zapraszamy.

[„Katalog wystawy Z Archiwum X Departamentu”](#) (plik PDF - 6,5MB)

[Poprzedni Strona](#)

